

Thanatos

ISSN 2242-6280, vol.3 1/2014

© Suomalaisen Kuolemantutkimuksen Seura Ry.

https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2014/12/aho_arvio.pdf

Suomalaiset kuolemankulttuurit

Anna Liisa Aho

Tampereen yliopisto

Hakola, Outi & Kivistö, Sari & Mäkinen, Virpi. 2014. *Kuoleman kulttuurit Suomessa*. Gaudeamus Oy, Tallinna. 270 sivua.

Kirja *Kuoleman kulttuurit Suomessa* on syntynyt osana ihmisen kuolevaisuutta käsittelevää Argumenta-hanketta, joka on toiminut Helsingin yliopiston tutkijakollegiumissa. Kirja on artikkelimuotoinen toimitettu teos, joka rakenteellisesti koostuu kolmen pääteeman; *Hyvä kuolema*, *Yhteisöllinen kuolema* ja *Lopullinen kuolema*, ja Epilogin alle muodostuvista yhteensä kolmestatoista artikkelista sekä kolmesta tietolaatikosta. Epilogi pitää sisällään artikkelin aiheesta Ammattina kuolema (Helena Ranta). Kirjaan sisältyvissä tietolaatikoissa käsitellään Kuolevien vanhusten omaishoivaa (Minna Zehner), esitetään Tapaus Garp (Mia Korpiola) ja tarkastellaan Koulusurmia ja paikallisyhteisöjä (Atte Oksanen & Pekka Räsänen).

Kuvaan seuraavaksi kirjan pääteemoihin sisältyviä artikkeleita ja lopuksi tarkastelen kirjaa sekä sen sisältöä kokonaisuutena.

Hyvä kuolema -teemaan liittyvät artikkelit käsittelevät aihealueita *Suomalainen Kuolema* (Ursula Vala), *Luonnollinen vai joudutettu kuolema* (Juha Hänninen), *Kuolevan kohtaaminen* (Mikko Salmela) ja *Kuoleman kokemus* (Outi Hakola).

Suomalaista kuolemaa käsittelevässä artikkelissa kuolemaa kuvataan yleisimpien suomalaisten kuolinsyiden ja niiden tilastoinnin perusteiden sekä muuttumisen näkökulmasta. Joiltakin osin artikkelissa tehdään vertailua myös kansainvälisiin kuolintilastoihin. Suomalaisten kuolinsyiden ja erityisyytenä kirjoituksessa nostetaan esiin muun muassa saunakuolemat ja alkoholin aiheuttamat kuolemat. Itsemurhakuolleisuuden, henkirikosten ja perhesurmakuolleisuuden tarkastelu olisi ollut myös perusteltua, sillä huolimatta tilastollisesta vähäisyydestä, ne ovat väkilukuun suhteutettuna osa suomalaista kuolemankulttuuria. Kirjoituksessa tuodaan esiin myös perustietoa kuolintodistukseen liittyvistä asioista, kuvataan kuoleman määritelmää lain mukaan sekä kuoleman fysiologiaa ja kuolinprosessia. Artikkelissa esitetään myös perustietoa kuolinsyötutkinnasta erityisesti lääketieteellisestä ja oikeuslääketieteellisestä näkökulmasta. Kokonaisuudessaan artikkeli on kattava peruskuvauksen suomalaisesta kuolemasta ja antaa lukijalle perustietoa monista kuolemaan liittyvistä aihealueista. Teksti on helppolukuista ja ymmärrettävissä olevaa myös asiaan perehtymättömälle.

Artikkelissa *Luonnollinen vai joudutettu kuolema* tarkastellaan erilaisten käsitteiden, kuten saattohoidon, eutanasian ja totutun hyvän hoitokäytännön, välisiä suhteita. Käsiteltyihin aiheisiin ei anneta valmiita vastauksia, vaan kirjoituksessa esitetään runsaasti aihealueeseen liittyviä kysymyksiä ja vastakkainasetteluita. Nämä herättävät lukijan mielenkiinnon ja asettavat

pohtimaan aihealuetta eri näkökulmista. Eutanasiaan liittyvässä pohdinnassa kirjoituksessa tuodaan esiin myös kansainvälistä näkökulmaa aihealueeseen.

Kuoleman kohtaamiseen liittyvässä artikkelissa otetaan kantaa muun muassa surun diagnostiikkaan; mahdollisuuteen diagnosoida suru kliiniseksi masennukseksi kaksi viikkoa läheisen kuolemasta. Tämä on viime aikoina herättänyt keskustelua Suomessa, ja siitä syystä aihealueen käsitteleminen laajemmin eri näkökulmista olisi voinut olla tarpeellista. Artikkelissa esitetään melko yksityiskohtaisesti amerikkalaisen psykiatrin Elisabeth Kubler-Rossin klassinen kuolevien potilaiden vaiheteoria, joka on, erityisesti terveydenhuoltoalalla, ollut aiemmin vahvana teoreettisena lähtökohdana kuolevien potilaiden, ja jopa surevien kohtaamisessa. Kyseinen vaiheteoria on historiaa, ja todettu myös hoitotyön käytännössä liian lineaariseksi tavaksi kohdata kuolevia potilaita. Täten kyseisen teorian esiin nostaminen kuolevan potilaan kohtaamisen mallina olisi voinut olla lyhyempi, toteava historiallinen katsaus. Kirjoituksessa nostetaan esiin myös kuolevan emotionaalista kohtaamista vaikeuttavia psykologisia, biologisia ja kulttuurisia syitä sekä kuolevan tukemista saattohoidossa. Kokonaisuudessaan kirjoitus on mielenkiintoinen kokonaisuus, jossa lukijana jäin kuitenkin kaipaamaan uusinta aihealueeseen liittyvää tutkimustietoa.

Artikkelissa *Kuoleman kokemus* aihealuetta tarkastellaan pääosin kuolemaan liittyvän taiteen ja aihealueeseen liittyvien tv-ohjelmien näkökulmasta. Artikkelin painottuu enimmäkseen taiteilija Minna Havukaisen exitus-näyttelyyn ja hänen kokemuksiin ja näkemyksiin kuolemasta. Kirjoituksessa nostetaan esille kuitenkin myös mielenkiintoisesti ja jäsennellysti yhteiskunnassamme tapahtuvaa kuoleman keskustelua, muun muassa televisiosarjan ja sen herättämien ajatusten näkökulmasta. Kokonaisuudessaan artikkeli on sisällöllisesti hyvä katsaus ja antaa keskeistä tietoa siitä, miten suomalaiset tänä päivänä suhtautuvat kuolemaan ja siitä keskusteleminen.

Yhteisöllinen kuolema teema sisältää artikkelit *Kuolemanrituaalit Suomessa* (Ilona Pajari), *Sosiaalinen kuolema* (Kaarina Koski), *Perinnön jakaminen ennen ja nyt* (Mia Korpiola) sekä *Urheilusankarin kuolema* (Johanna Sumiala).

Kuolemanrituaalit Suomessa artikkelissa kootaan hyvin keskeiset suomalaiset kuolemanrituaalit, erityisesti historiallisesta näkökulmasta, mutta kirjoituksessa nostetaan esiin myös niiden muutos ja tilanne nykypäivänä. Artikkelissa pohditaan muun muassa sairaalakuolemien vaikutusta ja hautauskulttuurien muuttumista tuhkauksen myötä. Kirjoitus on kokonaisuudessaan mielenkiintoinen. Kuvaus kuolemanrituaaleista auttaa lukijaa ymmärtämään kuolemanrituaaleja kaikkine muutoksineen ja vaiheineen.

Sosiaalinen kuolema artikkelissa käsitellään yhteisön sosiaalistumisprosessia biologisen kuoleman jälkeen. Kirjoituksessa kuvataan erityisesti niitä prosesseja, joita tapahtuu sen jälkeen, kun kuolleen ihmisen aktiivinen rooli lakkaa ja hän irtaantuu yhteisönsä jäsenyydestä. Kirjoittaja johdattelee lukijaa aihealueeseen historiallisesta näkökulmasta, joka on valaisevaa ja kokonaisuudessaan mielenkiintoista luettavaa sekä nykyaikaa valaisevaa. Kirjoitukseen on sisällytetty aihealueeseen liittyvää tietoa myös eri kulttuurien näkökulmasta, joka rikastuttaa sitä.

Artikkelissa *Perinnön jakaminen ennen ja nyt* pureudutaan aihealueeseen pääosin historiallisesta ja osin myös kulttuurisesta näkökulmasta. Kirjoitus on valaiseva, mutta sen painottuminen enimmäkseen historialliseen näkökulmaan ei välttämättä anna lukijalle riittävästi tietoa nyky-yhteiskunnan traditioista ja säännöistä liittyen perinnönjakoon, joita lukijana myös jäin odottamaan enemmän.

Artikkelissa *Urheilusankarin kuolema* aihealuetta käsitellään pääosin Mika Myllylän kuoleman ritualisoinnin, sen ilmenemisen ja urheilusankarin kuoleman media-aineistojen myötä. Huolimatta siitä, että kirjoituksen pääosa rakentuu vain yhden urheilusankarin kuoleman ympärille, kirjoituksessa pohditaan myös laajasti yleisiä kysymyksiä kuoleman ritualisoinnista ja julkisen kuoleman paikasta nyky-yhteiskunnassamme, erityisesti mediassa. Artikkelin on mielenkiintoista luettavaa ja kuvaa hyvin yhteisöllistä suremista, ja erityisesti median osuutta siinä.

Lopullinen kuolema teemassa käsitellään aiheita *Kuolemattomuus uskonnoissa* (Kimmo Ketola), *Kuoleman ja kuolemattomuuden biologia* (Seppo Vainio), *Itsemurha* (Jari Holopainen & Timo Partonen) ja *Kuoleman pahuus* (Sami Pihlström).

Kuolemattomuus uskonnoissa artikkelissa käsitellään eri uskontoperinteiden käsityksiä (muun muassa kristinuskon, juutalaisuuden, islamin, hindulaisuuden, buddhalaisuuden) kuolemasta ja kuoleman jälkeisestä elämästä. Katsaus aihealueeseen on antoisa ja lisää lukijan tietoa sekä sitä kautta ymmärtämystä eri uskontoperinteitä omaavien kuolevien

ja surevien näkemyksistä, joista on vähän keskustelua ja kirjoitettua tietoa. Tiedon avulla sekä eri ammattialoilla että ylipäätään yhteiskunnassamme voidaan paremmin kohdata kuolevien ja surevien monikulttuurisuutta.

Kuoleman ja kuolemattomuuden biologia artikkelissa pureudutaan kuoleman ja kuolemattomuuden kysymyksiin sekä elämän ja kuoleman yhteenliittymään solujen tasolla. Kirjoituksen lähtökohdissa esitetään useita kysymyksiä, joihin artikkelissa myös pyritään antamaan vastauksia. Kirjoitus on kokonaisuudessaan mielenkiintoista luettavaa ja antaa lukijalle uudenlaista näkökulmaa pohtia kuolemaa osana elämää. Tosin kirjoituksessa käytetään osittain myös sellaista käsitteistöä, että ensikertaa aihealueeseen tutustuvalla sen sisältö saattaa jäädä osittain avautumatta.

Teemakappaleen viimeinen artikkeli *Itsemurha* sisältää tietoa itsemurhatilastoista ja itsemurhien määrän muuttumisesta Suomessa, sekä myös osittain itsemurhien määrän vertailua muiden maiden tilastoihin suhteutettuna. Kirjoituksessa käsitellään aihealuetta holistisen ihmiskäsityksen näkökulmasta sisällyttäen aihealueen tarkasteluun myös historiallista, yhteiskunnallista ja uskonnollista näkökulmaa. Kirjoitus on monipuolinen ja kattava kooste aihealueesta.

Lopuksi

Kirjassa *Kuoleman kulttuurit Suomessa* aihealueeseen pureudutaan monitieteisesti usean tieteenalan näkökulmasta, jota myös kirjan artikkelin kirjoittajat edustavat. Rakenteellisesti kirjan kolme pääteemaa on hyvin suunniteltu ja niihin sisältyvät artikkelit muotoutuvat hyvin kunkin teeman alle. Tietolaatikat ja epilogi täydentävät hyvin kirjan muuta sisältöä.

Kokonaisuudessaan artikkelit muodostavat sisällöllisesti suhteellisen monipuolisen kokonaisuuden aihealueeseen liittyen. Useissa kirjoituksissa kuitenkin korostetaan historiallista näkökulmaa ja lukijana jäin kaipaamaan enemmän uusinta aihealueeseen liittyvää käytäntöä ja siihen liittyvää tutkimustietoa. Toisaalta myös esimerkiksi hoitotieteellinen näkökulma aihealueeseen jää puuttumaan kokonaan, joskin useissa eri yhteyksissä kirjassa mainitaan hoitajat, jotka ovat keskeinen ammattiryhmä kuolevan potilaan ja surevien omaisten kohtaamisessa. Myös psykologinen näkökulma aihealueeseen jää kirjan sisällöissä vähäisemmälle. Kirjan tekstit olivat helppolukuisia ja kirjan ulkoasu viimeistelty. Kirjan käsiteltävyys olisi ollut parempaa suurempikokoisena ja myös fontin koko jää kirjassa pieneksi.

Edellä esittämistäni huomioista huolimatta suosittelen mielihyvin kirjaa muun muassa oppikirjaksi erityisesti sosiaali- ja terveysalan koulutukseen sekä laajasti myös muuhun opetuskäyttöön eri ammattialoille ja tieteenaloille.

Kirjoittaja:

Anna Liisa Aho, TtT, dosentti, surututkija, työskentelee Tampereen yliopiston Terveystieteiden yksikössä. Hän on pitkään tutkinut eri perheenjäsenten surua, selviytymistä ja surevien moniammatillista tukemista eri näkökulmista. Yhteystiedot: anna.l.aho@uta.fi